

10. Крутій К.Л. Теоретичні засади практичної побудови мовленнєво-розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі / Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. Випуск 37. – М.: МНУ, 2012. – С.216-219.

11. Слобін Д. Психолінгвістика / Слобін Д., Грін Дж. ; Под общ. ред. и с предисл. д-ра филолог. наук А.А. Леонтьева ; Перевод с англ. Е.И. Негневицкой. – М. : Прогресс, 1976. – 336 с.

12. Собонович Е.Ф. Структура речевой деятельности и механизмы ее формирования. – К.: ІЗМН, 1997. – 44 с.

13. Хомский Н. Язык и мышление [Текст] : Монография / Н. Хомский. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 122 с.

14. Щерба Л.В. О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании // Л.В.Щерба. Языковая система и речевая деятельность – М. : Комкнига, 2007. - 24-39.

ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ТРУДОВИХ ДОРУЧЕНЬ

Світлана Костюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

UPBRINGING THE INDEPENDENCE OF THE CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF LABOR AUTHORIZATIONS

Svitlana Kostuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито сутність самостійності та її прояви у дітей дошкільного віку. Обґрунтовано значення трудового виховання у формуванні самостійності в дошкільному дитинстві. Охарактеризовано трудові доручення як найбільш ефективну форму організації дитячої праці. Визначені педагогічні умови виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі виконання трудових доручень.

Ключові слова: *трудове виховання, самостійність, трудові доручення, дошкільний навчальний заклад, дитина старшого дошкільного віку.*

Abstract. *The article reveals the essence of independence and its manifestation of preschool age children. The importance of labor education in the formation of a preschool child independence is revealed. The labor authorizations as the most efficient form of organization of child labor are characterized. Pedagogical conditions of education autonomy of preschool age children in the course of labor authorizations realization are defined.*

Key words: *labor education, autonomy, labor authorizations, preschool institution, senior preschool age child.*

Формування особистості та її становлення як суб'єкта власної діяльності великою мірою залежить від трудової активності дитини, яка розпочинається в період дошкілья. Самостійність – це незалежність, прагнення і здатність особистості здійснювати дії або вчинки без допомоги інших. Стати самостійним – природна потреба дитини та її об'єктивна необхідність. Саме дошкільник найбільше прагне проявити своє «Я», впевнитися в своїх знаннях, переконати дорослого, що може зробити щось не гірше, а то й краще за інших, довести, що може обійтися без будь-якої допомоги.

Проблемі виховання дітей дошкільного віку в процесі трудової діяльності присвячено багато праць і наукових розвідок як в історико-педагогічній спадщині (Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, Ф.Ф.Фребель, К.Д.Ушинський, С.Ф.Русова, А.С.Макаренко, А.С.Симонович, Є.І.Тихеева, Є.М.Водовозова та інші), так і в сучасній педагогіці, зокрема у дослідженнях Г.В.Беленької, М.А.Машовець та інших. У психологічних дослідженнях проблема становлення особистості в період дитинства та генезис її самостійності як особистісного утворення розглядається в різних аспектах, а саме: становлення самосвідомості, елементарного Я-образу як умови формування самостійності, суб'єктності як прояву активності особистості на різних етапах онтогенезу (Б.Г.Ананьєв, В.В.Зеньковський, Є.І.Ісаєв, В.І. Слободчиков); специфіка

формування у дитини раннього й дошкільного віку прагнення до самостійності, характеру її виявів, спрямованості та ступенів розвитку (Н.М.Аксаріна, Т.Бауер, Л.І.Божович, А.Валлон, Л.А.Венгер, Д.Б.Ельконін, О.В.Запорожець, Г.Х.Мазітова, В.Манова-Томова, Я.З.Неверович, Н.Ньюкомб, Є.В.Суботський); роль сім'ї та дошкільного навчального закладу у становленні самостійності в ранньому онтогенезі (Н.М.Авдєєва, О.Л.Кононко, Г.О.Люблінська, С.М.Мещерякова); пізнавальна самостійність та умови її формування в ранньому онтогенезі (П.Я.Гальперін, С.О.Ладивір, О.В.Проскура та ін.).

Однак, на сьогодні в практиці дошкільної освіти приділяється недостатньо уваги вихованню самостійності під впливом таких факторів, як праця, що має визначальне значення в житті кожної людини. Саме в праці складається характерна для людини здатність самостійно досягати певних цілей та долати перешкоди, що й обумовлює актуальність обраної теми.

З перших днів від народження дитини батьки виношують сподівання, що вона виросте гармонійною особистістю, успішним спеціалістом, продовжить їх справу чи реалізує здібності і вміння у самостійно обраній сфері діяльності. Намагаючись виховати її цілеспрямованою, працелюбною, здатною долати труднощі на шляху до мети, вони покладають сподівання і на досвід дошкільних установ.

Трудове виховання дітей покликане забезпечити вирішення таких завдань:

1. Формування мотивації (потреб, інтересу, почуття обов'язку і відповідальності), позитивно-емоційного ціннісного ставлення до праці як до форми буття і способу самореалізації людини.

2. Формування системи знань, необхідних для трудової діяльності, вибору професії, соціального, професійного і життєвого самовизначення.

3. Формування досвіду суспільно корисної виробничої діяльності, вміння використовувати теоретичні знання на практиці, здатності до творчості.

Вирішення цих завдань відбувається у процесі загальноосвітньої підготовки, трудового навчання, різноманітної за змістом і формою трудової діяльності.

Аналіз передового та власного педагогічного досвіду дозволяє стверджувати, що постійна участь дітей у різних видах праці, починаючи із самих простих трудових умінь (розстібати і застібати гудзики, розставляти хлібниці на столи, поливати рослини), а згодом – цілісні трудові процеси (накрити стіл до сніданку чи обіду, випрасувати білизну ляльки, прибрати в куточку природи тощо), формує у вихованців звичку працювати регулярно, переборювати труднощі, виховує організованість, самостійність, вольові якості особистості.

Трудові навички у дітей дошкільного віку найкраще формуються у процесі організації ігрової діяльності [6, с. 159]. У практичній діяльності ми використовуємо безліч дидактичних ігор («Допоможемо матері», «Приготуємо обід», «Хто що виготовив», «Хто чим керує», «Садівники та городники», Кому що потрібно для роботи?) та сюжетно-рольових (наприклад, ігри на побутові теми). Проте в розвитку гри дитини спостерігається певна тенденція: спершу виникають ігри з побутовими сюжетами, потім – ігри на теми праці і нарешті – ігри суспільної тематики.

Оволодіння трудовими навичками розширює можливості дітей щодо участі у простих трудових процесах вдома, дитячому садку, сприяє вихованню самостійності, ініціативи, впевненості у своїх силах. Співпрацюючи з батиками, вихователь має зважати, що організм, психіка дошкільників швидко втомлюються від одноманітної, складної роботи, і регулювати обсяг і тривалість конкретних робіт, чергуючи елементи статичного й динамічного навантаження. Оптимізація трудових зусиль дітей вбереже їх від розчарувань, непомірної втоми, що є важливими передумовами їх позитивного ставлення до праці.

У психологічних та педагогічних дослідженнях поняття «самостійність» розглядається з різних позицій. Одні дослідники схильні вважати самостійною дитину, здатну діяти своїми власними силами, яка вміє долати посильні перешкоди без звернення за допомогою до дорослих [9, с. 213]. Інші вважають, що самостійною можна назвати ту дитину, яка володіє власною ініціативою, творчо ставиться до навколишньої дійсності [10, с.

197]. Також існує думка, що самостійною є дитина, яка грається, поринає в яку-небудь діяльність, не вимагаючи участі дорослих, здатна в суперечці відстояти свою думку, дати власну оцінку роботі або вчинків однолітків, а часом і дорослих [8, с. 271].

Відомі психологи вважають, що самостійність – це характерологічна риса особистості, комплексна її характеристика [4, с. 312]. Багатьма авторами самостійність розглядається як загальна характеристика регуляції особистістю своєї діяльності, взаємин і поведінки [9, с. 213]. Самостійність як компонент здатності особистості розуміється дослідниками таким чином: здатність встановлювати основу для тих чи інших вчинків, тобто вибір поведінки [7, с. 427]; здатність до відокремлення своєї позиції, вміння спілкуватися з самим собою [5, с. 78]; здатність до незалежної реалізації структурних блоків діяльності [6, с. 123]; здатність планувати, систематизувати, регулювати й активно здійснювати свою діяльність без постійного зовнішнього керівництва та допомоги [3, с. 84].

У старшому дошкільному віці самостійність дітей виявляється в умінні застосовувати зусилля, долати труднощі, доводити розпочату роботу до кінця [5, с. 88]. Діти починають допомагати один одному, опікуються однолітками, які не достатньо вправно виконують завдання. Виявлено, що прагнення до самостійних дій зростає, якщо завдання представляє для дитини інтерес. При цьому одна й та ж дитина може бути як самостійною та рішучою, так і безпорадною й невпевненою, якщо завдання та діяльність не захоплюють її. Науковці виокремлюють чотири основних рівні розвитку самостійності: виконавська самостійність, самостійність дій в типових ситуаціях, самостійність дій в нетипових ситуаціях; творча самостійність.

Завдяки появі новоутворень розвитку та накопиченню різноманітного практичного соціального досвіду, дитина старшого дошкільного віку все більше дистанціюється від дорослого, стає більш самостійною й незалежною у своїй поведінці. Вона вже не потребує постійної опіки та допомоги старших. У звичних умовах дитина починає діяти цілеспрямовано та усвідомлено, розуміючи й оцінюючи результати та наслідки своїх дій. Сформовані в елементарному вигляді соціально-ціннісні орієнтації (уявлення про ступінь допустимого й неприпустимого, про добро і зло, про норми поведінки та спілкування), а також засвоєння способів діяльності створюють базову основу для вибору дитиною правильної лінії поведінки в нових умовах. Всі ці досягнення соціально-особистісного розвитку створюють готовність до самостійної діяльності дитини в процесі виконання трудових доручень. Виконання трудових доручень, запропонованих вихователем, сприяє формуванню у дітей самостійності та почуття відповідальності за довірену справу. Старший дошкільник повинен зосередити увагу, виявити самостійність та вольове зусилля, щоб довести справу до кінця та повідомити вихователю про повне виконання доручення. Зміст трудових доручень визначається відповідно до видів праці та багато в чому залежить від віку дітей, від предметно-розвивального середовища групи (наявність живого куточка, квітів, розташування меблів і т. ін.).

Дуже важливим в контексті нашого дослідження є той факт, що трудове доручення надає вихователю можливість індивідуалізувати виховні прийоми: одній дитині потрібно допомогти його виконати, іншу навчити, як це зробити, третій – надати підтримку та похвалити. Поступово дошкільнята накопичують необхідний досвід виконання доручень, що дозволяє вихователю ускладнювати їх зміст і цим самим унеможливити одноманітність праці дитини. Кількість трудових доручень для дітей старшого дошкільного віку значно зростає внаслідок накопичення досвіду та вмінь дітей. У процесі виховання дітей старшого дошкільного віку вихователь отримує можливість дати доручення не тільки окремій дитині, але й групі дошкільнят, кожному з яких пропонується конкретно визначена справа. В цьому аспекті вихователь має відстежувати, як діти розподіляють між собою трудові операції. Спостереження за дітьми старшого дошкільного віку свідчать, що вони більш охоче контролюють дії однолітків та допомагають їм, ніж здатні поступитися цікавішою, на їх погляд, частиною роботи.

З огляду на те, що навички самоорганізації та самостійності у дітей старшого

дошкільного віку розвинені ще недостатньо, вихователю доцільно приділяти значну увагу роз'ясненню основних аспектів виконання доручення: способів розміщення обладнання, розподілу завдань між учасниками групи. Поступово дошкільники при виконанні спільних трудових доручень починають виявляти необхідні навички самостійності та самоорганізації, і тому вихователь поступово підвищує вимоги до дітей та особливостей виконання ними доручень, переходить від роз'яснення до контролю та нагадування.

Таким чином, можна резюмувати, що педагогічними умовами виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі виконання трудових доручень є заохочення з боку дорослих, ускладнення змісту доручень, індивідуальний підхід до дитини в процесі трудової діяльності. Особлива увага у вихованні самостійності приділяється схваленню праці малюка з боку дорослого. Для дитини дошкільного віку дуже важливо дізнатися думку дорослої, досвідченої і авторитетної для неї людини про те, наскільки успішно вона виконала доручення, яких результатів домоглася, наскільки вони важливі й для кого. При цьому необхідно постійно схвалювати дії дитини при успішному виконанні трудових доручень, формувати бажання до самостійного виконання завдання.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г.В. Трудове виховання дітей дошкільного віку: реалії XXI сторіччя / Г.В.Беленька // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2009. – Ч. 2. – С. 26-37.
2. Борисова З.Н. Виховання в праці / З.Н. Борисова, Т.В. Введенська – К.: Рад. школа, 1977. – 140 с.
3. Буре Р.С. Воспитатель и дети: учебное пособие для воспитателей дошкольных учреждений, студентов педагогических колледжей и вузов, родителей и дошкольников / Р.С. Буре, Л.Ф. Островская – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство «Ювета», 2001. – 176 с.
4. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1989. – 416 с.
5. Крулехт М. В. Дошкольник и рукотворный мир / М.В. Крулехт. – СПб.: Детство- Пресс, 2005. – 160 с.
6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП "Документ Принт", 2017. – 196 с
7. Песталоцци Й. Лінгард і Гертруда / Коваленко Є.І., Белкіна Н.І. // Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Заг.ред.Є.І.Коваленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 122-125.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. / С.Л. Рубинштейн. – Спб., 2004. – 713 с.
9. Русова С.Ф. Дошкільне виховання // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навчальний посіб. / За заг. ред. З.Н.Борисової. – К.: Вища школа, 2004. – С.262-276
10. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.:О.О.Любар; За ред. В.Г.Кременя.– К.:Знання. 2005. – С.211-221
11. Эльконин Д. Б. Детская психология : [учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по направлению и спец. психологии] / Д. Б. Эльконин. - [5-е изд., стереотип.]. – М. : Academia, 2008. – 383 с.

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСОБИСТІСНОМУ СТАНОВЛЕННІ ДОШКІЛЬНИКА

Ірина Кривенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE VALUE OF SOCIAL INTELLIGENCE IN THE PERSONAL FORMATION OF PRESCHOOLER

I. Kryvenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті показано, що в останні десятиліття в психолого-педагогічному дискурсі спостерігається активізація досліджень соціального інтелекту. Особливої уваги потребує розробка педагогічного аспекту проблеми, спрямованого на визначення оптимальних шляхів і методів розвитку соціального інтелекту в дітей різних вікових груп. З'ясовано, що розвинений соціальний інтелект є одним з важливих факторів, необхідних для збереження психологічного благополуччя особистості, її успішної самореалізації,